

SOSYAL-DEMOKRAT SOSYALİZME GEÇİŞ

KAVRAMI

BÖLÜM I

Sosyal-Demokrat Görüş

Sosyal-demokrasi, yasaları bütün gezegenimizi kapsayan toplumsal bir sistem olan kapitalizmi hiçbir zaman anlamadı. İlerlemeyle bilim efsanelerine (bütün kaba materyalistler gibi sosyal-demokrasinin de taptığı ilâhlar) bağlı çözümleyici, tanımlayıcı, olgucu yöntemleri ve sınıf barışının temsilcisi olarak¹ kendi gelişimi, kapitalizmin özünü anlamasını bütünüyle engeller.

Sosyal-demokrasi, kapitalizmin kendisi hakkında sahip olduğu düşsel imaj üzerinde temellenerek, kapitalizmi yalnızca bu sistemin bir parçası gibi düşünür. Onun için kapitalizm, üretici güçlerin gelişmesi ve tahribi değil, ama sadece üretici güçlerin *gelişmesidir* (yıkım, ona göre kapitalizm dışıdır); kapitalizm kentlerde büyük sanayi ve kırsal alanda da sefalet değil, ama sadece *büyük sanayinin gelişmesidir*; kırsal alandaki sefalet kapitalizm-öncesi bir kalıntı olarak görülür vs...

Bırakın sosyalizmin ve komünizmin ne olduğunu anlamasını, sosyal-demokrasi için sosyalizm, işçiler ve/veya sosyal-demokrat (ya da "komünist") bir parti tarafından yönetilen – sermayenin – üretici güçlerin gelişmesi olduğunu söylüyoruz ana hatlarıyla... değişen yorumlara göre bunlara bir parça da kapitalizmin en bariz kusurlarının düzeltilmesi eklenir (bu da gerici bir hayaldir hiç kuşkusuz).

Bu yüzden sosyal-demokrasi'nin programı, kapitalizmin ilerici yanlarını (sanayileşme, sermayenin "işçisel" görünüşleri vs.) desteklemekten ibarettir. Sosyal-demokrasi için söz konusu olan, "önceki üretim biçimleri"ne karşı bu sistemin yaygınlaşmasından yana, "burjuva demokratik görevler"den yana, "ulusal görevler"den yana olan mücadeleyi desteklemektir; bu da uygulamada bütünlüğü içinde sermayenin savunulması demektir kısaca (sermayenin çelişkili birliği [bütünlüğü] yüzünden).

Bir başka deyişle sosyal-demokrasi, toplumun tümü karşısında kendini haklılamak için, kendine ilerici bir görünüş vermek için, özellikle de proleterleri onları sömüren sınıf alanında çevrelemek, hapsetmek için *kapitalizmin tarihsel mücadelesinden* daha başka bir şey değildir.²

Sosyalizme geçişin sosyal-demokrat kavramı, toplumun idaresinin burjuvazinin ellerinden işçilerin ve/veya onların temsilcilerinin ellerine geçmesinde özetlenir. Bu hedefe varmak için sosyal-demokrasi, iktidarın alınmasından (siyasacılık üzerine olan bölüme bakınız), üretim birimlerinin âdemimerkeziyetçi yönetimine (üretimin özerk yönetimi) ve ürünleri eşitlikçi bir tarzda dağıtıp üretim araçlarının mülkiyetini üreticilere (veya "onları temsil eden" devlete) vererek demokrasiyi topluma yaymaya elverişli önlemleri gerçekleştirmeye kadar uzanan çeşitli taktikler tasarlar, düzenler.

Kapitalizmin evriminin sosyalizme götüreceğini söyleyenlerle, "şiddete dayanan bir devrim"i öğütlemeleri nedeniyle bu birincilerden farklı olduklarını iddia edenler arasında kökten bir kopuşun var olduğunu düşünmek, temel kavramları özdeş olduğundan, saçma olacaktır... çünkü ikisi de reformcudur.

Sosyal-demokrasi, içinde emeğin "gerçekten" sermayeye bağlı olduğu, altalandığı *doğrudan* üretim biçimini ilerici olarak düşündüğü için, asla sermayenin temeline saldırmaz... üretimin amaç ve biçimini, nasıl üretiliyorsa, üretmiş olan da budur. O, bu üretim dünyasının devindiricisine (değer, kâr, kullanım değeri üzerindeki zorbalık) asla savaş açmaz; insanî, doğal olarak kabul ettiği üretimin gerçek ilişkilerine karşı mücadele etmez, ama buna karşın, bütün bölüğüleriyle birlikte üretimin bu âlemine saldırmaktan çok uzak, yalnızca dağıtıma ve onun tüzel ifadesine yani "gerçek" hakka saldırır.

BÖLÜM II

Sosyalizme Geçişin Siyasacı ve İktisadiyatçı İdeolojisi³

¹ Sosyal-demokrasi, proletaryanın sınırlandırılması, sınıf özerkliğinin tasfiye edilmesi ve demokratik yok edilmişinin tarihi partisidir; burjuvazinin tarihsel partisidir.

² Asıl konu sosyal-demokrasi olmadığı, ama işçileri için siyasî bir parti olarak kapitalizm olduğu için, gerçeği böyle ifade etmek daha doğru olacaktır.

³ Bu özel terimler için aşağıdaki şu türkçe karşılıkları öneriyoruz...

Gestionnisme: yönetimcilik, özerk yönetimcilik.

Gestionniste: (isim) yönetimci; (sıfat) yönetimci, yönetimsel.

Politicisme: siyasacılık.

Politiciste: (isim) siyasacı; (sıfat) siyasacı, siyasalçı.

Economicisme: iktisadiyatçılık.

Economiciste: (isim ve sıfat) iktisadiyatçı.

Tarihsel art arda gelen dayatmalarıyla devrimci sosyalizm (komünizm), programsal açıdan, sermaye artışının bütün ölçütlerine, bizzat değer kendisine karşı olan proleter çıkarların uygulanmasının zorbaca dayatılması ihtiyacı olarak belirlendi... meta toplumunun bütününe karşı üreticilerin ihtiyaçlarının merkezileşmiş örgensel diktatörlüğü sıfatıyla gerçekleşebilecek olan da yalnızca budur.⁴

Tanımladığımız kavramla uyuşan ve ister istemez her şeyi kapsayan bu gerçek karşısında sosyal-demokrasi, "sosyalist dönüşümler" yolunu seçti: burada yöneticilik [gestionnisme] ve siyasacılık [politicisme] olarak adlandırdığımız ve de biçimsel olarak karşıtlarımız gibi görünen iki büyük şema söz konusudur.

Devletin, tek partinin, merkeziyetçiliğin romantik bir reddinden yola çıkan yöneticilik ve iktisadiyatçılık [economicisme], bireyin değil ama her bir fabrikanın, her bir kooperatifin, sendikanın, birliğin, işçi konseyinin özerkliği ve özgürlüğü lehinde tavır alırlar. Bu ideolojinin taraftarlarına göre, bunun güvencesi, tabanın katılımında, doğrudan ve "işçisel" demokraside, meclislerde, işçilerin buralarda çoğunluğu oluşturmalarında ve sosyalizmi istemelerinde olgusunda bulunacaktır.

Siyasacılığa gelince... o da Fransız "devrimi"ne aptalca bir hayranlıktan yola çıkar ve devrimi, – değişik yorumlarına göre şiddet uygulayarak ya da barışçı yolla – siyasî iktidarın alınmasıyla, bir reformlar paketinin hazırlanmasına (ulusallaştırmalara, üretici güçlerin geliştirilmesine, toplumsal ürünün daha hakkaniyetli dağıtılmasına, temel ihtiyaç maddelerinin bedava oluşuna) indirger. Bu ideolojinin taraftarları için her şey, politik iktidarı elinde tutan "Parti"ye indirgenir, "sosyalist devrim"i de proleter bir parti tarafından kontrol edilen, üretici güçlerin bir gelişmesine bağlanan iktidarla bir tutarlar; daha öz olarak ifade edersek: "Sovyetlerin iktidarı artı elektrik üretim ve dağıtım ağının kurulup yaygınlaştırılması [elektrifikasyon]."

Karşı-devrimin anlaşılmasında, bu iki kavram çok önemlidir (bir kuram, karşı-devrimin değişmez yasalarını yakalarsa devrimci olabilir ancak). Devrimin bütün tarihsel deneylerinde bu iki sosyal-demokrat kavram, devrime karşı değişen oranlarda bileşip [kombinezonlar oluşturup] nesnel biçimde davranır, önderlerinin iradelerinden de bağımsız olarak.

Kavramsal açıdan bu iki sapmanın sosyalizmi işçi yönetimi altındaki kapitalizmin bir uzantısı olarak, bir başka deyişle, sosyalizmi zararlı unsurlarından (patronlardan, sefaletten, üretici güçlerin gelişme eksikliğinden, eşitsizliklerden vs.) temizlenmiş bir kapitalizmin pür-î pak genişlemesi olarak anlama gibi ortak bir paydaları vardır. Bu kavramlara özgü sosyalizm, sisteminden ayrılmaz olan sorunların artık olmadığı, çelişkisiz bir kapitalizmden başka bir şey değildir aslında; eşitlik, özgürlük, kardeşlik vs. ülküsü olarak, demokrasi ülküsü olarak kapitalizmden başka bir şey değildir. "Siyasî" demokrasiye karşıt olarak "toplumsal demokrasi", "gerçek demokrasi" talep edilmesi (gerçekte mümkün biricik demokrasi, meta toplumu özgürlüğünün, eşitliğinin vs. ifadesi olarak tarihsel bakımdan var olan demokrasidir), sosyal-demokrasi teriminin kökeni de dâhil, buradan kaynaklanır.

Sonuç olarak bu iki kavram (yöneticilik ve siyasacılık) açıkça reformisttir ve heyseler o olarak karşı-devrimin ön safında yer alırlar.

Bu kavramlar, "iktisadî savaşım"la "siyasî savaşım" [yani] sendika ve parlâmenter parti ayırımı üzerine temellenmiş bir sınıf olarak proletaryanın tasfiyesinin ve karşı-devrimin tarihsel bir ürünüdür. Bu kavramlar, sermaye tarafından proletaryaya dayatılan (özellikle sosyal-demokrat bölünüsü aracılığıyla) iktisadî olanla siyasî olan arasındaki ayırımı kuramlaştırırlar. Toplumsal proje düzeyinde bunu yaparken, yalnızca proleterlerin zayıflığı olanı yüceltirler; devrimci kabarış dönemlerinde bile, "siyasî" örgütlerle ("partiler") "iktisadî" örgütler (sendikalar, konseyler, kooperatifler vs.) arasındaki bölünme kalıntılarının hâlâ var olması olgusudur bu... proletaryanın yadsınmasının özel bir evresi olarak değil yalnızca, üstelik bir özne olarak, proleterleri bir sınıf sıfatıyla tasfiye etmek maksadıyla onların bütüncül çıkarlarını birbirlerinden ayırma işlevini yerine getiren toplumsal güçlerin bütünlüğü olarak da azami ifadesini karşı-devrimde bulan bir bölünme.

Bu anlamda iktisadî/siyasî, iktisadî örgütlenmeler/siyasî örgütlenmeler, devlet yöneticiliği/reformculuğu karşıtlıkları, sermayenin yeniden üretilmesinde kesin [belirleyici] ve genel bir işleve sahiptirler. Kimi zaman tecrübesiz genç militanları şaşkırtan da, görünüşte böylesine karşıt kuramlar arasındaki bu kılışal çakışmalardır [birleşmelerdir]. Örneğin işçisel tartışmalarla siyasî faaliyetin tasfiyesi konusunda, bu görevlerin partinin bağrında üstlenilmeleri ve gerçekleştirilmeleri ilkesi ve proletaryanın dolaysız [acil] birliği adına konusunda hepsi hemfikirler (böylelikle işçisel birliklerde en dik kafalı "particiler" in parti karşıtlığında birbirlerine yaklaşıp yöneştiklerini görmek artık yeterince sıradan bir olaydır).

Bütün bu gerçek yöneşmelerin son tahlilde bir ve aynı kavramdan türemiş oldukları göz önüne alınırsa, aynı ideolojik akımda, aynı örgütün içinde de, iki sapmanın birlikte var olduğunu bulmak şaşkırtıcı değildir. Bu birlikte var oluşu Lasalle'da (hatırlamak gerekir ki, sosyal-demokrasi lasalcı partinin tarihî ve örgensel mirasçısıdır, ama Marx'ın değil), Kautski'de, Luxembourg'da, günümüz troçkizminde vs. buluruz.

Bu geçişin sosyal-demokrat çıkışlı herhangi bir teorisini daha geniş biçimde tahlil edersek eğer, siyasî reformla iktisadî yöneticilik arasındaki kaçınılmaz birlikte var oluşu görebiliriz. Böylece genellikle bir partici olarak, her

Okuyucunun bu terimler için daha doğru olduğunu düşündüğü karşılıkları bize (e-mail ya da posta adresimize) ileteneğini umuyoruz. Ve bütün köşeli ayraçların [ ] çeviriye ait olduğunu hatırlatırız.(ç.n.)

⁴ Bu programsal savlar sadece bir sınıfın veya bir partinin toplumsal projesi olarak görülmemelidir; onlar, bütün işçi mücadelesinin *var olma* biçimi olarak örgensel merkeziyetçiliği içermesi gibi, bütün işçisel mücadelelerin (kâr oranına doğrudan karşıtlığın) içerdiği değere karşı savaşın *zorunlu gelişmesini de oluştururlar*.

zaman politik iktidarın ele geçirilmesine (geçişin reformist görüşüne ayrılmazcasına bağlı bir kavram) odaklanmış biri olarak düşünülen Lenin, kapitalist üretimin işçisel kontrolünün yönetselci anlayışını – şemalarındaki bir dizi dolambaçlı yolla – sezgilere bırakıyordu. Bordiga için de aynı şey söylenebilir. Geline bu noktada okuyucu, ikisi de tamamen aynı şeyler oldukları halde, iktisadiyatçı ve siyasacı ideolojiler arasındaki – eleştirel amaçlı – bu ayrımı niçin sürdürdüğümüzü soracaktır. Bu temel özdeşliğe rağmen eleştiriyi bu iki düzeyde de, yani bir yandan yalıtık olarak ele alınmış bu kavramlardan her birine karşı öte yandan bu kavramların belirlediği aynı dünya görüşü içindeki yöneşmeye [amaç birliğine] karşı gerçekleştirmek uygundur diye yanıtlıyoruz [okuyucuyu].

Böylece siyasî iktisadın [politik ekonominin] kendisi, dünyayı yönetmesi gerektiği andan itibaren veya büyük kavramlardan her birinin tarihsel niteliğini Marx'ın eleştirisinin hazırlamış olduğu ulamlardan (onları birbirlerinden ayırt ederek ve aynı anda bütün siyasî iktisadın her seferinde daha bayağılaştığını göstererek) çekip çıkardığı zaman sıradan hâle gelir.

Mekanikçi materyalizm, fizyolojik materyalizm vs. aslında idealisttir, Marx bu özdeşliği ortaya koymuşsa da, materyalizmin olduğu kadar kurgul, idealist felsefenin de özel eleştirisinin yapılmasının zorunluluğuna karar vermişti.

Diğer yandan ideolojilerin gücü, bu sahte karşıtlıkları evrensel gerçekler olarak sunmaktır tam da. Kaba marksçılık (örneğin stalincilik biçimi altında), bu karşıtlıkların ülküselleştirilmesine ve onun kutuplarından birinin kutsallaştırılmış benimsenişine düştü sürekli olarak. Böylece kaba materyalizm, diyalektiğin bütün veçhelerini tasfiye ederek, materyalist ve fizyolojik bircilik yanlısı oldu (idealizmin bu kaba karşı-tezinin de ne derece idealist olduğunu anlamaksızın); aynı biçimde siyasî iktisad da bir devlet dinine dönüştürdü (politik-ekonomi sözcülerinin ne ölçüde kaba iktisatçıların mirasçıları olduklarını değerlendirmeksizin); sonuçta devletin ele geçirilmesi ve reformlar, söz gelimi siyasacılık için sosyalizme giden yol olarak tanımlandı.

Üstelik bu sahte karşıtlıklar, tam da karşı-devrimin ideolojileri olmaları nedeniyle, yığınlar içinde özellikle de bu fikirleri benimsemekle sosyalist veya komünist olunacağını sanan işçiler arasında derinliğine kök salmış durumda. Ve güçleri, gerçek sınıf çıkarlarının tutarlı sapıtılması, gizlenmesi ve bölünmesiyle birlikte böylesi değişik karşıtlıklar olarak (demokratik sosyalizm veya otoriter sosyalizm, konseycilik ya da partililik vs.) *proleterlerin toplumsal yaşamlarında pratik olarak var olmalarından* gelir tam da. Burada "iktisadiyatçılık" ve "siyasacılık" olarak adlandırdığımız bu kavramlar, tarihsel olarak sayısız kombinezon ve biçim altında ortaya çıktılar ve de bütün örgütsel yapılanma biçimlerini aşarlar (bütün önemli ideolojiler gibi). Şayet kendimizi sosyal-demokrasinin biçimsel yapısıyla sınırlarsak, bu iki ideolojinin aslında bu örgütten önce var olduklarını ve onu aştıklarını tespit ederiz. Yönetimcilik ve siyasacılık, kendilerini yine de sosyal-demokrasiye karşı ilân eden bölüngülerin bile asıl niteliğidir kimi zaman. Bu, hiç bir kuşkuyla yer vermeksizin yöneticiliğin ilk öncülleri arasında sınıflayabileceğimiz Proudhon ve takipçilerinin, Sorel'den esinlenen devrimci sendikacıların durumudur.

Nasıl devrimin Parti'si kendi biçimlerini aşmışsa (örneğin yaşayan uluslararası bir gerçeklik olarak 1848'in Komünist Parti'si, Komünistler Birliği gibi genel olarak tüm diğer devrimci mezhepleri de aştı), demokrasinin zikzaklarında toplumsal devrimin Parti'sinin tarihsel tasfiyesi olarak sosyal-demokrat parti de, kendi sosyal-demokrat biçimlerini aşar.

"İktisadiyatçılık" ve "siyasacılık", ille de devrim/karşı-devrim çelişkisinde somutlaşmamış biçimleri de dâhil olmak üzere bütün biçimlerinde en ince, en köktenci ifadelerinde eleştirilmiş olacaktır daha sonra. Proudhon'un eleştirisinde Marx da sık sık kapitalist toplumun kendini yeniden üretmiş olacağı olgusunu açıkça ortaya koyabilmek için, onun saçma terkiplerinin bütünü içinde yer almak zorunda kaldı. Bu iki kavramın en ustaca ve gelişmiş ifadelerini açığa çıkartma ve açıklama çabasının, siyasî gelişmemiz için en üstünkörü biçimlerinin eleştirisiyle yetinmekten çok daha fazla yararlı olduğunu sanıyoruz. Ama Tito'nun uluslararası burjuvaziye pek hoşnut kılan [özerk] yönetimcilik örneği gibi karikatürlerin de var olduğunu ya da Fidel Castro yollu sosyalizm modelinde – sosyalizme geçiş bahanesi altında – kapitalist devlet reformizminin en iyi karikatürünü bulabileceğimizi de gözden ırak tutmamak gerekir. Yani en köktenci biçimleri ele alarak, yöneticiliğin ve siyasacılığın en önemli, belirleyici anlarda nasıl devrime karşı davranmış ve hâlâ da davranıyor olduklarını göreceğiz. Bu eleştiride, söz konusu iki ideolojinin temellerine ve en uç ifadelerine kadar inmeye çalışacağız; bu, yalnızca 1917–23 devrimci dalgasının ve "rus" devriminin sınırlarını çizmek için değil, dahası sosyalizme doğru geçişin devrimci kavramının anahtar unsurlarını bulmak için de önemlidir.

BÖLÜM III

Devrime Karşı Yönetimcilik

Ayaktanmanın asıl frenleyicisi olarak [özerk] yöneticiliğin devrime karşı etkisi, pek çok tarihsel örnekte doğrulandı: 1920'de İtalya, 1936-37'de İspanya vs...

Bunlar tam da Sosyal-Demokrasi'nin en köktenci akımlarıdır: karşı-devrimi dayatmak amacıyla proleterleri içine hapsedecekleri en iyi siyasî çerçeveyi ve en etkili ideolojik kılıfı sağlayan [özerk] yönetimi anarşizm, "ordinovist" [Gramsci'nin yöneticisi olduğu italyanca bir gazete ve çevresindekiler; "Ordine Nuovo" (Yeni Düzen)] sözde marksizm vs...

Burjuva devlete karşı belirleyici olan saldırı anlarında (hükümetin, parlâmentonun ve adli gücün görevlerine son verilmesinin, faşist ya da antifaşist karşı-devrimin şok birliklerinin, polis ve ordunun ezilmesinin... kısaca proleter zorbalığın genelleşmesi, kızıl terör anlarında) bu akımlar, işçileri üretimin, üretim yönetiminin, demokratik bürokracılığın ve dağıtımın idarî bin bir sorunu içinde oyalıyorlar.

Yeniden oluşması yapılanması için devlete serbest bir alan sunarlar ve ona birliklerini yeniden silâhlandırma, hücumunu hazırlama, burjuvazi arasındaki kutuplaşmaları (faşist/antifaşist) yeniden yaratma olanağını verirler. Tarihte olan hep buydu; proleter yığınların yönelimi kendi devrimci, komünist yönelimiyle çakışmadığı sürece, tersine kendilerini yığınsal demokrasiyle, işçisel yönetimle, fabrika konseyleriyle, sovyetlerle kandırılmaya bıraktıkları sürece... daima tekrar edecek olan da bu.

Hatta sosyal-demokrasinin bugüne kadar güç kazanmış bölüngülerinden çok daha fazla köktenci olan, burjuva devletin nihayet işini bitirmenin ve proletarya diktatörlüğünü dayatmanın gerekliliğini kabul eden, lâkin toplumun yönetimini üretici birliklerine ve/veya işçi konseylerine bırakmaya devam eden bir diğer değişkesi de bir o kadar karşı-devrimci olacak ve gelecekte de önemli bir rol oynayacaktır (denilebilir ki radikalleşmiş bu değişke bile, proletaryanın tek ortak yönelimi olmaksızın, Komünist Parti'de merkezileşmiş devleti⁵ olmaksızın kapitalizmin imhasının olamayacağını kavrayamamıştı).

Bugün bu tür bir yöneticilik için doğrudan yaşanan tecrübelerle başvuramıyorsak eğer, bu, şu ana kadar olan proleter mücadelenin çok önemli anlarında en mücadeleci proleterlerin biçimsel yönetimini oluşturan örgütlerin bu kavramlarının berisinde, dışında yer almış oldukları ve yöneticiliğin bu daha köktenci ideolojisinin de uygulanmasını yalnızca bir ayaklanmadan sonra bulabileceği içindir. Oysa bugüne kadar zafere ulaşmış biricik proleter ayaklanmada baskın olan, bu ideolojinin tam karşıtı, onun tersine çevrilmiş bütünleyici benliği (alteregosuydu) yani "radikalleşmiş siyasacılık"tı.

Devlete saldırmaksızın kapitalizmi tasfiye etmenin yalnızca gerici bir hayal olduğundan şüphe edilmiyorsa eğer, kapitalizmin özerk ve özgür proleter birlikleri tarafından tasfiye edileceğini iddia etmek de, kuşkusuz bir o kadar gerici bir hayali oluşturur. Bütün dünyadaki açık karşı-devrimin siyasî-askerî örgütlü gücünün fiilen yok edilmiş olduğunu ve toplumu tek bir merkez ve tek bir yönetim [dolayısıyla tek bir yönelim] temelinde değil, ama sayısız birliklerin demokratik kararları temelinde örgütlemeye başlanmış olduğunu farz ederek (yönetimcilerin en büyük hayali), gerçekte kısa bir süre sonra kapitalizmin yeniden tam anlamıyla faaliyete geçtiğini görürüz. Niçin böyle olduğunu birazdan göreceğiz.

Yönetimcilerin bu gerici hayalindeki birlikler (işçi konseyleri, sovyetler vb.) örgensel olarak oluşmuş bir bütün oluşturmazlar; örgensel merkezîyetçilik yoktur; değere karşı Parti olarak örgütlenmiş komünizmin diktatörlüğü yoktur. Bu yüzden üretim doğrudan toplumsal olamaz, özeldir (yani gerçekte, toplumun üreticinin dışında kalan bölümü karşısında özel). Ne var ki özel üretim zorunlu olarak toplumsallaşacağı için, kararlar da zorunlu olarak merkezileşmiş olmalıdır... o halde değişim ve merkezîyetçilik gereklidir.

Burjuva demokrasisine karşı, işçi demokrasiden yana, değişim değerine karşı vs. yapılabilecek tüm bu söylemlerin ötesinde, değere karşı Parti tarafından örgensel olarak merkezileştirilmiş zorbalık olmaksızın, bu birliğin ya da birlikler grubunun, her fabrika komitesinin, her sovyet kurultayının, her bölgenin vs. ürünleri yalnızca bir ürün değil, ama *değişim değeridir*... ve para olarak paranın maddî biçimleri değiştirilse bile, değişim değeri olarak kalırlar. Para hükümranlığını sürdürmeye devam eder.

Eğer ürünlerin dağıtımını değişim değerine *karşı* Parti tarafından merkezî olarak yönetilen diktatörlük tarafından belirlenmiyorsa, üretim birimlerinin demokratik kararlarının hâkim olduğu ürün değişimine dönülür yeniden, sonuç olarak metalara ve eşit değerler temelindeki değişime doğru yeniden bir gidiş. Soyut emek toplumu yönlendirmeye devam eder.

Eğer ürünler meta niteliklerini kaybetmezlerse, eğer değişim değeri hükümranlığını sürdürürse... kapitalizmin bütün canavarlıkları yeniden ortaya çıkmaya, üremeye devam edecektir; yöneticiliğin bu yeni ustalığıyla, aslında onun karşı-devrimin, kapitalizmin yeniden inşasının bir silâhı olduğu ortaya çıkacaktır; ve bu, doğrudan ayaklanmaya karşı değil, ama ayaklanma *sonrasında* olacaktır.

Eğer işler kararların nasıl merkezileştiği, toplumsallaştığı açısından ele alınırsa (özel, kişisel üretimin toplumsallaşmasının biçimiyle koşutluk sürdürülürse), yine aynı sonuca varılır.

İşçilerin, konseylerin, sovyetlerin, komünlerin veya komitelerin demokrasisi (gerçeğe aykırıdır bu: halk yönetiyorsa proletarya köledir !), tastamam aynı şeye götürür veya bir başka ifadeyle, değişim değerinin hâkim olduğu aynı sürecin diğer yüzüdür: demokrasiyle meta toplumu ayrılmazcasına birleşmişlerdir.

Ve bu, Sovyetler de dâhil olmak üzere çoğunluğun burjuva ideolojisinin egemenliği altında olduğunun tarihî bakımdan doğrulanmışlığı yüzünden değil yalnızca (Almanya'da ve demokratik kurultaylarda sovyetlerin bolşeviklerin karşı-devrimci siyasetlerini onayladıkları Rusya'da da olan budur!), üstelik demokratik merkezîyetçiliğin ([yani] örgenselliğin, eylem ve karar birliğinin yadsınmasının) tam da üreticilerin ve birliklerinin bağımsızlığıyla üreticilerin bağımsız kararlarının uzlaştırılmasına ve ayrılıklar üzerine temellenmiş bir bütünlüğün kurulmasına ve de bu bütünlüğün dolaylı kılınması zorunluluğuna uygun olması yüzündendir aynı zamanda.

Meta toplumu, sosyalist maske altındaki işçi demokrasisi ve insanın insan tarafından sömürülmesi işte böylece sürer gider.

Demokrasi kelimesine işçi nitelemesini eklemek... hiçbir şeyi değiştirmez! Bir kararnameyle var olan parayı ortadan kaldırmak ve para kavramını yok ettiğini sanmak da aynı şeydir. Bu durumda, herhangi bir başka meta genel eşdeğer rolünü üstlenecek ve "yeni" bir para topluluğuna dönüşecektir. Demokrasiye gelince... demokrat "işçiler" de sermayenin yeni yöneticilerini oylarıyla seçerek bu işi tamamlayacaklardır.

5

Bütün belirlemeleri devlet karşıtı olan, devlet olmayan bir devlet.

Gerçekte hâlâ söz konusu olan, köktencileştiği zaman bile kapitalizmi kavrayamayan ve farkına bile varmaksızın kapitalizmi daha işçisel, daha demokratik kılmaya yani onu korumak amacıyla yetkinleştirmeye çalışan sosyal-demokrasinin bu aynı temel anlayışsızlığıdır.

Bu akımın kuramcıları, bizzat işçi demokrasisinin şefler üreteceğini anlamaksızın, şeflere karşı çıkarlar. Proletaryanın içinden çıkan ve aynı zamanda onun tarihî çıkarlarının temsilcisi olan şeflerin (komünist parti), bu temsilcilikten vazgeçebilecekleri ve karşı-devrime bağlanabilecekleri ne kadar açık olsa da, şefler bütün devrimci evre boyunca hep var olacaktırlar.

Meclisler, serbest seçimler neyi garanti ederler? İşçilerin çoğunluğunun iradesini mi? Bir tek şeyi: karşı-devrimin unsurları olan şefler gibi hâkim fikirleri de ve bu çeşitli nedenlerle böyledir...

1. Çünkü bütün devrimci evre boyunca hâkim fikirler burjuvazinkiler olmaya devam edecektir;
2. Çünkü bu çeşit işçi kuyrukçusu örgütlerde hâkim olan halktır, tam da kamuoyudur, "daha mantıklı" olandır, meclislerde "güzel nutuklar" çekenlerdir, "halkçı liderler"dir vs. ama komünizm değil;
3. Çünkü sermaye (şu radikal sosyal-demokratların bir türlü anlayamadıkları sermaye), burada toplumsal bir ilişki veya nesne sıfatıyla değil yalnızca, ama kendi aracılığı, [yani] demokrasi sayesinde yaşamaya devam eden *özne* olarak da görünür ve kendisini yönetmekte en uygun elemanları, toplumun liderlerini *seçip almaya* devam edecek güçtedir (bu nokta, ilk ikisini de içeren en önemli noktadır).

Sentezlersek... sermayenin yaşama biçimi olan demokrasi, sermaye tarafından seçilip alınmış liderleri ve sermayenin yeniden inşasına götüren yönetimleri üretebilir yalnızca.

Bir özne olarak sermaye, sanki gizlenmiş gibidir: insanlar onu yönettiklerini zannederler, ama sonuçta insanları yöneten hep odur gerçekte. Demokrasi kendisine sahip çıkan sınıfa yarayabilecek basit bir düzenek olarak kabul edildi hep (burjuva demokrasisine karşı işçi demokrasisi!). Aslında o, proletaryanın sınıf olarak eriyip dağılmasına, proletaryanın inkârına çözümlencesine bağlıdır (besbelli ki devlet yıldırğanlığını, hapishaneleri, bağımsız yurttaşların uzlaştırılmasını vs. içererek).

Ve nihayet demokrasi, değişim değerinin metalar toplumunu kesinlemesi sıfatıyla, kendini halka benimsetmek ve yöneticilerini – özellikle işçiyeler – daha iyi seçip almak için, sermayenin bir düzeneği olarak doğrulanır her zaman (onu kabul edenlerin işçiler olması hiçbir şeyi değiştirmez).

Yönetimciliğin en köktencilerinin bu eleştirisi, geçiş dönemiyle ilgili bütün tartışmalarda, – bolşevik siyaset (daha sonra da göreceğimiz gibi devrimci bir seçenek bile oluşturmayan bir siyaset) karşısında bütün burjuvazi, yönetimli bir eleştiri, "işçi demokrasisi"ni garanti etmeyi gerektiren bir eleştiri için yeniden toplanmış olması nedeniyle – özellikle de Rusya'daki karşı-devrimin çözümlenmesinde yer almalıdır. Yönetimciliğin ve işçi demokrasisi ideolojisinin eleştirilerinin, siyasacılığın eleştirisinden önce gelmesi gerektiğini düşünmemiz bu yüzdendir.

BÖLÜM IV

Devrime Karşı Siyasacılık

Siyasacı görüş en köktenci ifadesinde (leninizm), – devrimci şiddeti, siyasî iktidarın alınmasını, ayaklanmanın gerekliliğini, devrimci yıldırğanlığı, proletarya diktatörlüğünü vs. ön plâna çıkartarak – reformculuğun, pasifizmin, yönetimciliğin, acil çıkarlar peşinde koşmanın vs. devrimci eleştirisinin unsurlarını benimser.

Ne var ki daha köktenci de olsa bu değişke bile, sermayenin yok edilmesi, ücretli işin ve paranın ortadan kaldırılması toplumsal projesinde yer almaz. Bu değişke, devrimi reformculuktan ayırt edeni [yani] sınıf mücadelesinin tanınmasını ve geliştirilmesini şiddetli bir devrime ve proletarya diktatörlüğüne kadar vardırılmak olgusunu Lenin'le birlikte tekrarlamaktan başka bir şey yapmaz.

Bir başka deyişle, devrimin reformculukla kopuş içinde savunulması, özellikle *siyasî* görünümüne pek yakın kalır ve toplumsal devrimi ilgilendiren her şey çıkartılıp atılmıştır (örneğin Kautski tarafından kullanılmış terminolojiye rağmen). Gerçekte bu akım, son derece reformcu olmayı sürdürür, yani ulusallaştırma, gelirlerin yeni bir bölüşümü vs. gibi bir iktisadî reformlar bütünlüğünün yandaşıdır.

Proletarya diktatörlüğü kavramı, bütünlüğü içinde, sermayeye özgü üretici güçlerin gelişmesi ve değerlendirme ölçütlerine karşı örgütlenen bir sınıfın toplumsal diktatörlüğü olarak anlaşılmalı, ama daha ziyade kendini proletaryanın partisymiş gibi tanımlayan falan ya da filân "siyasî parti"nin diktatörlüğü olarak anlaşılmalı.

Aslında söz konusu olan, "siyaset" üzerine odaklanarak devrimin "diğer görünümleri"ni tasfiye etmek değildir sadece. Devrimin kendisini siyasetle sınırlayan ve reformla devrim arasındaki kopuşu, bir diktatörlük ihtiyacıyla işçisel yıldırğanlığa indirgeyen siyasacı bakış açısı yüzünden, bir yandan sermaye diktatörlüğünün *bütünlüğü* diğer yandan örgensel olarak merkezileşmiş komünizmin diktatörlüğünün bütünlüyici ihtiyacı da tüm anlamını kaybeder.

Bu yüzden Marx'ın eserinin abecesi yadsınarak burjuvazinin eski bölücü görüşüne varılır ve farklı çevrelerin bağımsızlığı kabul edilir.⁶

⁶ Üretim biçimi, başka şeyler arasında dağıtımı da belirler; hukuksa (veya başka ideolojiler) bu iktisadî ilişkinin biçimsel bir ifadesini oluşturur ; görece bir özerklikten yararlanmasına rağmen son tablilde siyaset de ekonomi tarafından belirlenir.

Kautski, Lenin ve takipçileri, proleter devrimin toplumsal (yani toptan) bir devrim olduğunu ve kendisinden önce gelenlerden öz olarak farklı bir devrim olduğunu anlama kabiliyetinden mahrumdurlar. Fransız "Devrimi" (toplumu zaten kontrol etmekte olan bir burjuva bölüğüne, – bir başkası aleyhine – politik olarak sağlamlaştırılmasını ve kurumlaşmayı varsaymış, gerektirmiş olan bir devrim) modeli temelinde, proleter devrimi "siyasî" âlemdeki bir değişiklikle sınırladılar.

Birbirlerine karşı giriştikleri mücadelelerde (emperyalist savaşlarda) pek çok burjuva bölüğüne Lenin'i Stalin'i, Troçki'yi "kuramcılar olarak" ilân etmiş olmaları şüphesiz bu yüzdendir. Bir yandan leninizmin temel şeması – leninizmin şiddetli siyasî bir değişiklik ve bunu izleyen gerekli bir yıldırıcılıkla sınırladığı – "devrimci" bir *reformla* tamamen bağdaşır; öte yanda da bu "devrim" için işçileri seferber etmek ve arkasından pekâlâ yeniden ulusal inşa için çalıştırmak amacıyla doğrusu çok gerekli olan "işçisel" alalamalarla devrim gülünç bir kılığa sokulabilir. Kapitalist güçlerin o büyük liderlerinin (Mao Ze Dung'tan Ho Şi Min'e, Fidel Castro'dan Enver Hoca'ya kadar), siyasacı reformizmin temel şemasını bir gıdım olsun değiştirmemiş olmaları bu yüzdendir. Ve de bu zevat, Robespierre, Lenin, Stalin veya Troçki gibi kelle kestikleri ve üretici güçlerin gelişmesi için işçileri zorlu, sıkı çalışma isteklerini ikiye katlamaya çağırılmış olduklarından... elbette "devrimci"ydiler!

"Siyasacılar" için "ekonomi" gerçekten ayrı bir sorundur... ve bu yüzden, "siyaset"te o kadar "devrimci" olmalarına rağmen, yalnızca "sosyo-ekonomik" plânda (hukukî-devletçi merkezileşmesini saymazsak hiçbiri sermayeye saldırmaz) reformist (karşı-devrimci) olmakla kalmazlar, üstelik istisnasız hepsi, kapıdan kovduklarını iddia ettikleri *yönetimciliği* tekrar pencereden içeri alarak bitirirler işlerini. Bütün leninistler üretimin *işçisel denetimin* (muhasibeci, idarî yönetici olarak denetimin) taraftarıdır.

Toplumsal bakımdan ücretli iş tekrar bir sorun olarak ortaya koyulmamasına karşın ve kâr oranlarının bütün ekonominin asıl yönetimini sürdürmelerine rağmen (yani kullanım değerine karşı değişim değerinin etkin diktatörlüğü tüm dışavurumları içinde varlığını sürdürürken), siyasî bakış açısından proleter devrimin gerçekleştirilmiş olduğu iddia edildiğinde, bütünlüğün (veya daha ziyade sermayenin diktatörlüğüyle sermayeye **karşı** diktatörlük arasındaki tüm karşıtlığın) bu kavrayışsızlığı zirvesine ulaşır.⁷

Daha Marx'tan önce var olan bu anlayışın onun tarafından tamamen reddedilmiş olmasının altını çizmek önemlidir. Marx için proletarya diktatörlüğü bir hükümet, siyaset değişikliğiyle başlamaz, tersine, bu diktatörlük her üreticinin emeğinin katkısına karşılık gelen toplumsal üretimin bir bölümünü almasıyla başlayan toplumsal bir diktatörlüktür (bkz. "*Gotha Program Taslağının Eleştirisi*", [I. bölüm, 3 numaralı eleştiri]; bu, alman sosyal-demokrasinin en önemli program eleştirisidir). Bu sonucu noktayla hemfikir değiliz, zira komünist bakış açısından hiçbir şey, dağıtım ölçütü emek olan bir safhayı haklılamaz, doğrulamaz. Ama Lenin ve hempalarının konumuna karşı Marx'ın bu tavrında asıl olan, devrimin ve diktatörlüğün kaçınılmaz olarak *toplumsal* olan içeriğidir.

Eğer üretim hâlâ değer yasası tarafından yönlendiriliyorsa, Marx için olduğu gibi bizim için de proletarya diktatörlüğünden söz etmenin anlamı yoktur. Toplum sermayeden *yana* değil ama fiilen ona *karşı* yöneldiğinde, proletarya diktatörlüğü de işe değere karşı zorbalıkla başlar haklı olarak.

Öyleyse şiddetli devrimin, devrimci yıldırıcılığın vs. devrimi reformculuktan ayırt edenler olduğunu iddia etmekten ibaret bu öneri tamamen yanlıştır. Bunlar gerekli koşullardır, ama hiçbir biçimde yeterli değildir. Sermaye devrimci yıldırıcılık ve şiddet temelinde de ıslah edilebilir, ayrıca edildi de zaten.

Komünist parti olarak örgütlenmiş proletarya diktatörlüğü ve örgütlü karşı-devrimin tümüne karşı devrimci yıldırıcılık olmaksızın, devrimci şiddet uygulanmaksızın proleter devrimden söz etmek, açıktır ki ya aptallığın alâmetidir ya da utanmazlığın. Hâlâ etkilerine maruz kaldığımız o devasa karşı-devrimden sonra, hâkim ideoloji tarafından leninizmin sağcı, karşı-devrimci bir eleştirisine (proleter ayaklanma zorunluluğunun, kızıl terör ihtiyacının, Parti diktatörlüğünün reddine) doğru itilmenin her zaman (bugün daha fazla) altını çizmemiz gerekecektir... Fakat devrimi reformculuktan açıkça ayırt etmek için, Marx'ın yaptığı gibi, *toplumsal* devrimi yani sermaye toplumunun toptan yıkımını, ücretli işin, özel mülkiyetin ortadan kaldırılmasını vb. sorunun merkezinde görmek, düşünmek gerekir. Devrimi karşı-devrimden gerçekten ayırt eden budur.

Ayaklanma, diktatörlük, şiddet, yıldırıcılık vs. sadece *araçlar* (proletaryanın kullanmak zorunda olduğu araçlar) ve kendilerine özgü bir belirleme içermezler. Nesnel biçimde destekledikleri toplumsal projeye bağlı olarak devrimci veya karşı-devrimcidirler (onları kullananların iradesinden veya açıklamalarından bağımsız olarak).

Yani şiddete, diktatörlüğe, yıldırıcılığa özerinde bulunan özel bir nitelik (kendinde devrimci olmak gibi) atfetmek, onların doğaları gereği devrimci olmadıklarını düşünmek kadar aptalcadır. Maalesef bugüne kadar gördüğümüz, burjuvazinin proletaryanın bağrında onu bölmek için korumayı başardığı bu klâsik kutuplaşma oldu.

BÖLÜM V

Proletarya Diktatörlüğü ve Burjuva Devletin İmhası⁸

⁷ Lenin'in tilmizleri bu kavrayışsızlığı daha da öteye götürürler. Örneğin Troçki için, toplumun işçi çıkarlarına karşı yönetildiği bir işçi devleti, burjuva dağıtım biçimiyle birlikte sosyalist bir üretim tarzı, bir burjuva hukuku belirleyen sosyalist üretim ilişkileri vs. var olabilir. (!!!).

⁸ Bu konuda "*Le Communiste*"te yayımlanmış başka makaleler de var: №: 8 (Kasım-1980), №: 9 (Şubat-1981), №: 12 (Şubat-1982); aynı şekilde yine konuyla ilgili "*Communisme*"de yayımlanmış makaleleri de okumak gerekir: №: 40 (Mayıs-1994), №: 42 (Aralık-1995), №: 47 (Mayıs-1998), №: 48 (Aralık-1998).

Proletarya iktidarı almakla, burjuva devleti kendine mal etmekle, onu kendi hizmetine koymakla yetinemez (gerçekte bu imkânsızdır!!!).

Proletarya, devrimci toplumsal projesini yalnızca burjuva devleti tepeden tırnağa yıkmak koşuluyla gerçekleştirebilecektir. Proletarya diktatörlüğü, ister işçiler ister bir işçi partisi tarafından olsun, burjuva devletin işgali anlamına gelmez, ama tam da burjuva devletin etkin **yadsınması** demektir.

Sosyal-demokrasi, devrimci programın merkezî konularından her birine yapmaya çalıştığı gibi, bunu da bozarak değiştirmeyi, iğdiş etmeyi kendisi için görev bildi. Aynı şekilde sermaye ve ücretli emeğe saldırmanın yandaşlarına hayalciler ve devrimci elbirliğinin taraftarlarına da blankiciler diyerek, devletin yıkılmasından yana olan proleterleri de anarşistler olarak görecektir.

Pek çok durumda sosyal-demokrasiyle olan kopuşun bir yapılanmayla sonuçlanmamasına rağmen (Dünya'nın pek çok yerinde komünizmin en açık ifadeleri, örgütsel olarak asla sosyal-demokrasiye bağlı olmadılar), sermayenin ve devletin imhası için proletaryanın değişmez mücadelesi, yine de ona karşı gelişmeye ve kendini ifade etmeye devam ediyor.

Bütün militan yaşamı boyunca Lenin, sosyal-demokrasinin yöntembilimsel temellerinden vazgeçememiş, kopmamış olmasına karşın, nesnel olarak proletaryanın başında bulunması nedeniyle, proletaryanın sosyal-demokrasiden kopuşunun öncü teorik ifadelerine katılmıştır pek çok vesileyle.

Böylece Marx'la, – bir süre bağlılıktan sonra sosyal-demokrasi ile kopmaya başlayanlardan – özellikle Pannekoek ve daha pek çok başka devrimciyle devamlılık içindeki Lenin, dünya devriminin (1917) hayatî bir anında burjuva devletin yıkımının gerekliliği üzerinde yeniden ısrar etti.

Elbette bu da ona anarşist sıfatının yakıştırılmasına yol açtı. Bugünkü stalinciler, sosyalistler, troçkiciler gibi sosyal-demokrasi de komünist programın bu temel görünüşünü yani burjuva devletin imhasını savunanı anarşist olarak kabul ediyordu. Onlara göre devleti ele geçirmek, kullanmak gerekir ve böylece devlet yavaş yavaş sönüp gidecektir.

Lenin "*Devlet ve Devrim*"de (Marx ve Engels'ten daha açık bir biçimde), komünistlerin değişmez duruşunu yeniden savlar: burjuva devlet sönmez, onu imha etmek gerekir; kendiliğinden sönecek devlet, proletarya diktatörlüğünün devleti olacaktır. 1917–23 devrimci dalgası boyunca "burjuva devleti yıkmadan devrim yok" savı son derece önemli oldu (ve gelecekte daha da önemli olacaktır).

Bu programatik yeniden savlama, o dönemin proletaryasının özerkleşmesi için belirleyici oldu ve bu Lenin'in temel bir katkısıdır. Ama "rus sorunu" üzerine olan çalışmamızın bütünlüğü içinde görülebileceği gibi, Lenin bu temel tavırda tutarlı kalmadı (özellikle Ekim 1917'den itibaren) ve bütün takipçileri, burjuva devletin ille de yıkılması gerektiğini çabucak unuttular.

Leninizmin ve sosyal-demokrat kavramın eleştirisinde, Lenin'in bizzat kendi siyasacılığı ve sosyal-demokrat görüşüyle olan bu kopuş çabasının altını çizmemek tarafgirlik olurdu. Bununla birlikte, şüphesiz en radikal çalışması olan "*Devlet ve Devrim*"de bile Lenin'in sosyal-demokrat düşünceyle belirlenmiş, damgalanmış kaldığını söylemeyi es geçmek de bir o kadar tarafgir olacaktır.

Aslında burjuva devletin imhasını haykırmasına karşın, yine de onu *bir sınıfın taşıdığı yaşamın üretimi ilişkilerinin örgensel bir ifadesi olarak (hâkim sınıf sıfatıyla bir sınıfın örgütü olarak) değil*, ama herhangi bir sınıfın hizmetindeki bir alet olarak tasarlamaya devam eder. Bir başka deyişle kopuş "siyasî" olana indirgenir, zira proletarya diktatörlüğü burada değer yasasına ve ücretli işe karşı yöneltilmiş bir diktatörlük gibi kavranmaz, ama basit bir siyasî diktatörlük gibi anlaşılır; üstelik bir alet olarak devlet kavramı, burada olduğu gibi korunur... farklı bir siyasete hizmet etmesi için [basitçe] yönetimini değiştirme olanağını içeren de budur.

Eğer devlet tüfek ya da çekiç gibi bir alet olsaydı, herhangi biri onu alabilir ve çıkarları doğrultusunda kullanabilirdi.⁹ Lenin'in hiçbir zaman kopmadığı bu alet-devlet yaklaşımı, Kremlin'e yerleşmelerinden itibaren bolşevikler tarafından açıkça desteklenecek ve sermaye tarafından da artışının [gelişmesinin] görevlileri olarak seçilmelerinde belirleyici olacaktır.

Devlet basit bir alet değildir. Toplumun yeniden üretiminin örgütlü bir güç olarak yapılanmasıdır. Sermayenin devleti, *devlet olarak örgütlenmiş sermayeden* başka bir şey değildir: hiçbir *siyasî* diktatörlük onu imha edemez.

Burjuva devlet *siyasî olarak* yıkılamaz. Hatta bu diktatörlük gerçekten de sermayenin bütün eski kurumlarına ve bütün eski yöneticilerine karşı toptan bir diktatörlük de olsaydı (bu, bolşeviklerin ne gerçekleştirebilecekleri bir perspektifleriydi ne de bunun için gerekli cesarete sahiptiler), – toplumu yöneten değer yasası yok edilmiş olmadıkça – devlet, onu yönettiklerini iddia edenlerden bağımsız bir biçimde sermayenin yeniden üreticisi devlet olarak var olmaya devam edecektir.

Sermayenin devletini yıkmak için sermayeyi yok etmek gerekir, yani içinden çıkıp geldiği temeli. Marksizmin bu abecesi, hiçbir sosyal-demokrat (hiçbir bolşevik!) tarafından anlaşılmadı. Değer yasasına karşı diktatörlük olmadan proletarya diktatörlüğünden ve burjuva devletin imhasından söz etmek bir saçmalaktır.

Proletarya diktatörlüğünün *toplumsal* uygulaması olmaksızın, sermayeye karşı diktatörlük olmaksızın, kapitalist devlet, başındaki insanlardan ve onların niyetlerinden bağımsız olarak kendini yeniden yeniden üretmeyi durdurmayacaktır (1917'den itibaren Rusya'da olan buydu).

⁹

Aletler de toplumsal olarak belirlenmiştir ve tarafsız değildirler; ama bu tartışma sosyal-demokrasinin eleştirisini ve bu metnin amacını aşar. Var olan üretici güçlerin sermayenin üretici güçleri olduğunu ve devrimin temelini oluşturmalarına rağmen (örneğin haftalık çalışma süresinde hızlı bir indirim sağlamak için), son tahlilde, tasarımlarını değer artışıyla değil, ama insanî ihtiyaçlarla belirleyecek olan başka üretici güçler tarafından tamamen değiştirilmiş olmaları gerekeceğini sosyal-demokrasi asla anlayamadı.

BÖLÜM VI

Hayalciliğe Karşı

Sosyal-demokrat sosyalizme geçiş kavramının bu eleştirisinin ardından sosyalist dönüşümün sihirli, olumlu bir tarifnamesini ve geleceğin toplumunu nasıl tasarladığımızın (niçin olmasının) bir betimlemesini bulmayı umacak olanlar eksik olmayacaktır. Sosyal-demokrat öz savunma, "somut olarak önerilecek" hiçbir şeyimiz olmadığı için bizi hayalciler [ütopyacılar], idealistler olarak değerlendirmekten kaçınmayacaktır.

Tam da idealizmi, hayalciliği (bugünkü toplumun çürümesi karşısında tekrar moda olan bir hayalcilik) reddettiğimiz içindir ki, ne bir tarifimiz ne de geleceğin toplumunu içine dökmek istediğimiz önceden tasarlanmış bir kalıbımız var.

Fakat bugün, bir asrı aşkın süre önce olduğu gibi, geleceğin toplumunun nasıl *olmayacağını* tam olarak biliyoruz. Özel mülkiyeti, ücretli işi, sermayeyi, devleti, aileyi, dini vs. ortadan kaldırarak bütün mevcut toplumu devrimci bir tarzda *yadsıma* zorunda olduğumuzu mükemmelen biliyoruz... bu, dün olduğu gibi bugün de güncel toplumu sürdürmenin ve ıslah etmenin bütün biçimlerine kılışal (aynı zamanda kuramsal), gerçek bir *karşıtlık* içinde davranmak demektir (geçişin yanlış anlayışlarının hepsine karşı olmayı içeren de budur).

Bu söylediklerimizin gelecek için somut bir toplumsal proje saptayan açık bir perspektif olmadığını iddia edenler, diyalektik ve tarihsel materyalizmi hiç anlamamışlar demektir. Yadsıma bir tanımlama, mevcut toplumun yadsıması olarak daha şimdiden var olan tek materyalist tanımlama.

Hayalcilik ve devrimci komünizm arasındaki fark, birincisi komünizmi tanımlarken ikincinin bunu yapmaması olgusunda yer almaz; hayalcilikle devrimci komünizm arasındaki fark, birinci komünizmi ahlâkî bir kavram ve bir arzular bütünlüğünden yola çıkarak tanımlarken, devrimci komünizmin gelecek toplumu *güncel toplumun edimsel ortadan kaldırılışından* hareketle tanımlaması olgusunda yer alır.

Geçişin komünist anlayışı, onun bütün yanlış anlayışları gibi mevcut bütün toplumun Parti olarak oluşmuş proletaryanın gerçekleştirdiği – kuramsal ve kılışal – eleştiriden çıkar. Kapitalizmle komünizm arasındaki gerçek ve tarihsel geçiş, her şeyden önce edimsel, örgütlü ve sermaye ile onun süregenleşebilmek için durmadan gerçekleştirmeye çalıştığı bütün uygunlaştırma çabalarının (reformlar) her seferinde daha da bilincinde olan bir yadsımadır.

Devrimci programın, her zaman geçmişi tarihî mücadelelerinde uygun bir olumsuzlamalar bütünlüğünün (ücretli işin, paranın, demokrasinin vs. ortadan kaldırılması amacıyla proletarya diktatörlüğü) ve de Proudhon'un, Lassalle'in, Berstein'in, Kautski'nin, Lenin'in, Troçki'nin, Stalin'in, Mao Ze Dung'un, Ho Şi Min'in, Fidel Castro'nun vb. yanlış geçiş kavramlarının (sermayeyi yeniden silâhlendirmek amacını güden ve devrimin gerçek bir engelini oluşturan anlayışlarının) eleştirisi olarak ortaya çıkmış olması bu yüzdendir.

Sosyalizme geçişin sosyal-demokrat kavramı konusunda yapmış olduğumuz bu eleştirel özetin, "rus sorunu" üzerine (ya da daha genel olarak devrimin ve karşı-devrimin bütün dünyada şu ana kadar kaydedilmiş en yüksek dönemi üzerine) olan genel çalışmamızdaki yeri işte böyle. Bu haliyle bu çalışma, baştan ayağa bütün burjuva toplumu ortadan kaldırmak, oluşmak ve ortaya çıkmak için olan mücadelesinde proletaryanın ve partisinin ortak malıdır.

BÖLÜM VII

Sosyal-Demokrasi ve Rus Sorunu

Sosyalizme geçişin sosyal-demokrat anlayışının 1917'den itibaren Rusya'daki etkisi gibi bir etki, hiçbir yerde ve hiçbir zaman görülmedi. Bu okulda [sosyal-demokrasi okulunda] biçimlenmiş bir partinin bütün ülkenin iktisadî ve toplumsal siyasetini kontrol etmesi, kararlar alması ve bunları – toplumsal çelişkiler ve güç dengeleri karşısında hemen hemen tek başına – zorla kabul ettirmesi ilk defa olmuştu. Temellerini eleştirdiğimiz söz konusu anlayış tarafından yönlendirilmiş bu merkezî kararların önemini izleyen metinlerde [Rusya'da karşı-devrim üzerine olan metinlerde] göreceğiz.

Göreceğimiz gibi, eğer Bolşevikler titizlikle bir *ulusal kapitalist gelişme* siyaseti uygulamışlarsa, bu yalnızca sosyal-demokrat anlayışlarının [kavramlarının] *zımnî* ve kaçınılmaz bir sonucu değildi, uluslararası sosyal-demokrasi de Rusya'da mümkün tek seçenek olarak kabul ettiği sermayenin gelişmesinin bu projesini *açıkça* savunmuş olduğu içindir.

Aslında uluslararası sosyal-demokrasi tarafından gerçekleştirilmiş olan genel görüşüne özgü kapitalizm ülküleştirilmesi (bu metnin başlarına bakınız), onun Rusya'daki gerçek kapitalizmi tanımasını engelliyordu... özellikle de bu kapitalizm, en barbar ve "uygar olmayan" biçimi altında yani topraklarının hemen tamamında mutlak aşırı sefalet, çarlık devletinin yaygınlaşmış zorbalığı vs. korunduğu zaman:

Sosyal-demokrasi, rus proletaryasının sefaletinde proleter devrimci isyana gebe olanı değil, ama sefaleti, yoksulları ve çok büyük bir "köylü" yığılını görüyordu yalnızca.

Ne 20. yüzyılın başından beri – ilk işaretlerinin Rusya'da görüldüğü – devrimin uluslararası toplumsal projesi ne de bu projenin öznesi [proletarya], – Rusya'daki de dâhil – uluslararası sosyal-demokrasi tarafından anlaşılabilir değildi. Sosyal-demokrasi için Rusya'da proleter devrimi ve sosyalizmi ortaya koymanın, istemenin anlamı yoktu (sosyal-demokrat "sosyalizm" in burjuva olduğunu yani basit bir reform ve sermayenin büyümesi olduğu olgusunu şimdilik bir kenara koyalım)... ama gündemde olan bir burjuva devrimdi, burjuva demokratik görevlerdi.

Daha beteri, Rusya özellikle barbar bir ülke ve uygarlıkla ilerlemenin bir numaralı düşmanı olarak kabul ediliyordu. Kapitalistler arası çelişkilerde sosyal-demokrasinin hiç tereddütsüz avrupalı kapitalist güçlerin yanında yer alması bu yüzdendir. Bu, 1914 ihaneti efsanesiyle tamamen gizlenmiş olan karşı-devrimin temel bir açıklamasını oluşturur.¹⁰ Uluslararası ve rus bütün sosyal-demokrasi, rus tarafının mağlûbiyetçi tavrını kolayca benimsedi (çarlık, bolşevikler ve menşevikler de dâhil olmak üzere hepsi tarafından – bizzat övdükleri – kapitalizme bir engel olarak kabul ediliyordu), aynı biçimde – kendi kaderini belirleme hakkı adına (Marx ve Engels'in metinleri üzerine temellenerek¹¹) – çarlığa karşı olan bütün ulusal kapitalist mücadeleleri haklı gösterdiler (Luxembourg, Jogiches gibi istisnalar dışında).

Alman sermayesinin ilericiliğine karşı olduğu iddia edilen bu rus barbarlığı tezi, yüzyılın başından 1917'ye kadar bir değişmez oldu ve bu tarihten itibaren bolşevikler tarafından ögütlenmiş ve uygulanan ulusal (bolşeviklerin modeli alman kapitalizmi olmuştu) ve uluslararası (Brest-Litovsk, Rapallo vs anlaşmaları) siyasette temel bir rol oynadı ve de oynamaya devam etti.

Sosyal-Demokrasi, özellikle kapitalizmin ulusal ölçüde (dünya ölçüsünde değil!) gelişmesi anlayışını en son mantıkî sınırlarına kadar itmişti: bu anlayışa göre proletarya devrimi, bir yandan ülke ülke gerçekleşecekti [gerçekleşmeliydi]; öte yandan bu devrim üretici güçlerle üretim ilişkileri arasındaki çelişkilere bağlı olduğundan üretici güçlerin "daha az gelişmiş" olduğu yerde proleter devrimin istenmemesi mantıklıydı ve de proleter devrim şeması, mekanik mantık sonucu böylesi bir gelişmenin sonucu olarak koyuldu. Böylece proleter devrim de, ileri Almanya'dan az gelişmiş Rusya'ya kadar ülke ülke gerçekleştirilebilecekti.

Kısaca sosyal-demokrasinin tezi şuydu: eğer Almanya veya İngiltere'de proleter devrim gerçekleşmemişse, onu Rusya'da gerçekleştirmeye kalkışmanın âlemi yoktu, bu maceracılıkla, anarşizmle aynı anlama gelirdi. Bu kavramın rus Sosyal-Demokrasisi içinde ne kadar çok yerleşmiş olduğunu anlamak için, rus sosyal-demokrasininin 1917 Şubat sözde "devrimi"¹² karşısında geçici hükümete verdiği destek ve güttüğü emperyalist "barış" siyasetinden (Lenin'in Rusya'ya dönüşüne ve Nisan Tezleri'ne kadar) duymuş olduğu memnuniyeti saptamak yeterlidir. Bolşevik partinin önemli bir bölüngüsünün (asıl olarak Kamanev ve Zinovyev tarafından yönetilen "Eski Bolşevikler", bolşeviklerin her zamanki tavırlarını destekliyorlardı) ayaklanmaya karşı çıkmış, ona ihanet etmiş, hazırlıkları düşmana açıklamış ve böylece onu baltalamış olmaları, bu ideal ve bu kanıtlar ("Almanya'daki devrimi beklemek zorundayız") temelinde olduğu hatırlanırsa eğer, bu anlayışların etkisinden artık bir an olsun şüphe edilmeyecektir. Ayaklanmanın zaferini izleyen günlerde söz konusu bölüngü, bu "maceracı girişim"i terk etmeyi ve bütün partileri birleştiren bir hükümetin oluşturulmasını önermişti.

Rusya'daki proleter hareketin gerçek önemi, bu gerici kuramı birçok kez yeniden sorun olarak ortaya koymuş olması, hatta yüzyılın başlarından itibaren doğrudan bu gerçekliğin içinde yer alan rus sosyal-demokrasininin bazı militanlarını, uluslararası sosyal-demokrasininin ideolojisine göre kaçınılmaz bir ilk koşul olan "burjuva demokratik" bir aşamadan geçmeden proleter bir devrimin mümkün olabileceğini kabul etmeye kadar itmiş olmasıdır.

Böylece önce Parvus daha sonra asıl olarak Troçki, akıma karşı [hâkim düşünceye karşı] ne devrime iten çelişkileri ulusal ölçekte [yani] ülke ülke anlama ne de bir ülke proletaryasının imkânlarını doğrusal bir biçimde bu ülkenin iktisadî gelişmesine bağlı kılma olgularının mücadelenin merkezine yerleştirilmelerinin anlamsız olduğu düşüncesini desteklediler. Parvus ve Troçki'ye göre bu imkânlar, mücadele tecrübesi, örgütlülük, bilinç düzeyi vb. başka öznel etkenlere bağlıydı. Bundan da Rusya'daki proletaryanın belirleyici bir güç olduğu sonucunu çıkartıyorlardı.

20. yüzyılın başından günümüze [1988'e] kadar bu teori, – proleter devrimin gerekliliğini desteklemiş ve ayaklanmayı savunmuş olan bolşevik bölüngü de dâhil olmak üzere – uluslararası devrimci hareketi çok kuvvetli bir biçimde etkiledi. Görünüştteki köktencilliğine rağmen bu kuram, *yine de temel bir kopuşu oluşturmuyordu*. Kapitalizmin ülke ülke gelişmek "zorunda olduğunu", bu görevin de ulusal burjuvaziye düştüğünü, ama eğer o bunu yapacak güçte değilse, söz konusu burjuva projeleri gerçekleştirme görevinin bu durumda proletaryaya düştüğünü (çeşitli yorumlara göre köylülerin yardımıyla ya da yardımları olmaksızın) vaaz eden sofu bir efsanenin tutsağı olarak kalıyordu: söz konusu olan, sermayenin ülküselleştirilmesidir tam da... sermaye savunucusu ve son derece sofu bir ülküselleştirme.

¹⁰ Savaşa katılmasının yeni bir şey olduğuna bizleri inandırmaya çalışarak, sosyal-demokrasininin doğuşundan 1914'e kadar destekleyeceği ulusal emperyalist siyasete açık ya da zımnî bir destek, alalanarak gizlenir bu efsanede.

¹¹ Marx ve Engels'in bu konuda burjuva ulusalcı bir tutumu savundukları bilinir: Prusya yanlısı silâhlanma ve savaş desteği. Hatta Engels daha sonra 1914'te sosyal-demokrasininin benimseyeceği "vatanperver" tutumu açıkça övmeye kadar varacaktır:

«Bir yanda Almanya diğer tarafa da Rusya ve Fransa arasında bir savaşın patlamasının çok yakın görüldüğü 1891'de Engels, eğer Almanya hücumu uğrarsa "Bütün savunma araçları mubahtır!" diyerek Bebel'e ve diğer sosyalist yöneticilere güven verir: "Ruslar ve kim olursa olsun müttefiklerine karşı mücadeleye atılmak" zorundadırlar. Engels, "Bu durumda kararlı ve gerçekten savaş yanlısı tek parti olmamız bile mümkün olabilecektir"i destekliyordu. (Pedro Scaron, "Marx ve Engels'e Başlangıç; Lâtin-Amerika tarihi için malzemeler"; burada Engels'ten yapılan alıntılarn kaynağı: "MEW, cilt XXXVIII, sayfa 176'dan 188'e kadar"»

¹² Sosyal-demokrasi, aslında ortaya çıkan gerçek bir proleter devrimi tasfiye etmek ve yolundan saptırmada sermayenin genel iradesini ifade eden burjuva ve devletçi yönlendirmeden (çarlık yerine bütün burjuvaziyi temsil eden bir hükümetin geçirilmesinden) memnundur gerçekte.

Bu teori, gelecek devrimin öznesi (proletarya özne olarak kabul ediliyordu)¹³ konusunda bir değişikliği olduğu gibi sosyal-demokrat parti içinde taktik bir değişikliği de içeriyordu, ama gelecek devrimin toplumsal içeriği konusunda fark yoktur: gereken hep burjuva demokratik görevlerin tamamlanmasıydı.

Daha da kötüsü sosyal-demokrasinin resmî tezlerine nazaran "devrimci" görünüşlü bu anlayışlar, proletarya adına aslında ulusal burjuvazinin gelişmesini bu yüzden daha bir haklı göstermeye yarayacaklardı. Proletarya burjuvazi karşısında kendini koyacak gücü bulmuş olsaydı bile, tarihî düşmanın toplumsal projesini uygulamak zorunda kalacaktı, kendi projesini uygulayamazdı.¹⁴

Bu, proletarya adına kapitalizmin ve devlet kapitalizminin *açık savunusunda* zincirin eksik olan halkasıydı. Rusya'da bu, yeni bir sanayileşme evresi (stalinizm döneminde doruğuna ulaşan bir evre) için sömür oranının arttırılmasını gerektiren burjuva projelere karşı çıkan tüm muhaliflerin – hep proletarya adına – fizikî elenmeleriyle olgularda kendini gösterdi.

Rus sorunun anlamakta belirleyici olan sosyal-demokrat anlayışın bu genel eleştirisini bitirmeden önce, rus sosyal-demokrasisi içindeki bolşevik/menşevik bölünmesinin temel bir anlayışa yani gelecek devrimde canlandırılması, bir atılım verilmesi gereken olan toplumsal projeye neden bağlanmamış oluşunu açıklamak zorundayız.

Devrimle reformculuk arasında bir bölünme gerçekleştirmiş olan bolşevikler ve menşevikler arasından birini desteklemek, sosyal-demokrasinin siyasacı, reformist görüşünün tutsağı olarak kalmaktır. Gerçekte bolşevik ve menşevik bölüngüler Rusya için aynı projeyi savundular: burjuva demokratik görevlerin gerçekleştirilmesi projesi.

Sosyal-demokrat parti karşısında bolşevik RSDİP'i oluşturmak için sonunda "kopuş"a varan bolşeviklerin örgütsel davranışları ve bu konudaki bütün yazıları (temel olarak "*Ne Yapmalı?*"), *reformculuğun genel ilkesini* tartışma konusu etmediler (her ne kadar bolşeviklerin bu reformculuğa nasıl varılması konusunda daha şiddet yanlısı, daha "devrimci" bir görüşleri var idiyse de), ama kendilerini örgütsel yapının görünüşleriyle sınırladılar.

Devrimciler örgütüne ilişkin menşevik görüş, sendikalist ve parlâmenter klâsik bir sosyal-demokrat parti perspektifinden kuşku duymamakta konumlanır. Bolşeviklerinki ise isyancı, uzlaşmaz ve ününü kaybetmekten pek kaygılanmayan bir stratejiye tekabül eder (geçmişin ve geleceğin bütün devrimci gruplarına özgü bir strateji).

Bunun içindir ki 1917'deki derin örgütsel bir bunalımdan sonra, ayaklanma esnasında proletaryaya hizmet etmeye ve onu yönetmeye yetenekli bir bölüngü (bolşevikler) ortaya çıkabildi; bu, menşeviklerin hiçbir zaman üstlenemeyecekleri bir görevdi.¹⁵

Köktenci siyasacılık anlayışını ve onun güya reformculuktan kopuşunu eleştirmiş olduğumuzda, [yine] aynı problem karşındayız... *Böyle bir kopuş yoktur!* Akıma karşı kimi tavırların savunulmasına, proletarya mücadelesinin örgütlenmesi ve merkezileştirilmesine, ayaklanmanın yönetilmesine vb. elverişli bir yapı, proletaryaya hizmet etmek ve ayaklanmasını zafere ulaştırıncaya kadar yönetmek için *gerekli ve kaçınılmaz* bir koşulu oluşturur; ama bu, *gerçek bir komünist devrimi yönetmek* ve proletaryanın uluslararası merkezî öncüsünü oluşturmak için *yeterli değildir*.

1917–23 devrimci dalgasının en yüksek aşamasındaki proleter hareketin (uluslararası bir güç ve parti olarak oluşumunun) asıl sınırı, *dünyanın ve onun dönüştürülmesinin sosyal-demokrat anlayışının tamamen egemen olduğu*¹⁶ bolşeviklerinki gibi bir örgütün yalnızca Rusya'da değil ama bütün dünyada biçimsel proleter yönü tutmuş olması sonucuyla birlikte, *sosyal-demokrasinin temelleriyle genel bir kopuş bazında oluşmuş bir öncü üretememiş olmasıdır*.

Bütün bunların sonuçları da şunlar oldu:

- ✓ Bolşevikler Rusya'da ulusal sermayenin yöneticileri, burjuva devletin idarecileri ve de proleter ve komünist mücadeleye karşı bütün baskıların kanlı şefleri oldular.
- ✓ Bolşevikler, uluslararası alanda da daha kuruluşundan itibaren ulusal rus devletinin ihtiyaçlarının ve sermayenin çıkarları doğrultusunda çırpındıkları bir yapı (III. Enternasyonal) oluşturarak, proletaryanın dünya çapında bir güç olarak örgütlenmesi zorunluluğunu biçimsel yapısına kavuşturdular... enternasyonalist bölüngülerin tasfiyesiyle somutlaşmış ve halk cepheleriyle, tek ülkede sosyalizmle, örgüt içi tasfiyeleriyle vs doruğuna ulaşmış bir marifet.

¹³

Proleter, büyük kentlerde oturan şehirli işçiyle özdeş tutuluyordu. Bu sosyolojik yaklaşım, çok belirgin biçimde sosyal-demokrattır. Böylece proletarya kendinde bir sınıf olarak belirlenmiş olmuyordu yalnızca, – mücadele dinamiği (ne toplumsal projesi ne de parti olarak oluşumu) dikkate alınmaksızın – üstelik çarlık ordusunun temeli tarım proletaryasının sosyalist potansiyeli ve yıkıcı biçimde çözülüp dağılışı da bilinmezlikten geliniyordu. Kırsal alandaki proletarya "köylü" olarak sınıflandırıldı ve "toprak işleyenindir!" sloganı da onun hedefiymiş gibi gösterildi.

¹⁴

İfadelerinin biçimsel benzerliğine rağmen Marx'ın anlayışından farklı olan "sürekli devrim" in Troçki'sinin bu tavrı, proletarya burjuva demokratik görevleri ve kendi devrimini aynı zamanda gerçekleştirebilir diyen bu tavrı, burjuva demokratik görevlerin, bütün proleter direniş çabalarına karşı değerler gerçekleşmesinin [böylece artışının] edimsel diktatörlüğünü oluşturmaları nedeniyle, proletaryanın ve projesinin yıldırınca yadsınması olduğunu unuttur.

¹⁵

Bu, sadece Lenin bölüngüsünün devrimci yenilgicilikte, en azından Ekim 1917'ye kadar, tutarlı kaldığı olgusundan ayrı düşünülemez.

¹⁶

Ayaklanmayı gerçekleştirmiş olan proletaryanın gerçek öncüsüne uygun olmayan tamamen çelişkili biçimsel bir örgütün (öngün hainlerini, Zinovjev ve Kamanev'i büyük şefler sıfatıyla destekleyen ve de çabucak iktidar için acımasız bir mücadelenin bireysel ve özel çıkarlar kazanına dönüşecek olan bir örgütün) biçimsel birliğini korumaya, sürdürmeye yarayan "Yıkılmaz Parti" ve "Eski Bolşevikler" efsanesini şimdilik bir kenara bırakıyoruz.

EKLER

Sosyal-Demokrasi'nin Almanya'daki evrimini izleyebilmek amacıyla Alman İşçileri Genel Birliği'nin (lasalcı) 1863 programını, Alman Sosyal-Demokrat İşçi Partisi'nin (marksistler) 1869 Eimsenach programını, Almanya Sosyalist İşçi Partisi'nin (lasalcılar ve marksistler) 1875 Gotha programını ve nihayet Alman Sosyal-Demokrat Partisi'nin 1891 Erfurt programını, okuyucu bu metnin sonunda ekler bölümünde bulabilir. Okuyucunun konuya ilişkin olarak doğrudan fikir sahibi olabilmesi için bunun önemli olduğunu düşünüyoruz. Ayrıca bu programlar arasında yapılacak bir karşılaştırma, pek çok soruya yol açacaktır... Marx ve Engels niçin suskun kaldılar? Marx 1875 programını eleştirdi, ama 1869 programını değil, neden? Eimsenach programı Gotha programından daha mı devrimciydi? Bu iki program arasındaki benzerlik çok açık değil mi? Ve benzeri pek çok soru... (ç.n.)

Alman İşçileri Genel Birliği Programı (Lasalcı)

1. Madde

Alman emekçi sınıfının toplumsal çıkarlarının gereği gibi temsil edilebilmesine ve uzlaşmaz sınıf çelişkilerinin ortadan kaldırılabilmesine yalnızca eşit ve doğrudan genel oy hakkının izin vereceği inancından hareketle biz aşağıda imzaları bulunanlar, Alman Federe Devletleri'nde barışçı ve yasal yollarla çalışarak, özellikle de kamuoyunu kendinden yana kazanarak eşit ve doğrudan genel oy hakkının yerleştirilmesi amacını sürdürecektir olan bir derneği, Alman İşçileri Genel Birliği adı altında kuruyoruz.

Leipzig, 23 Mayıs 1863

Not : *Aslında bu belge bir programdan ziyade, ilgili makamlara sunulmak üzere hazırlanmış bir tüzük. Doğal olarak 1. maddede birliğin amacı (gerekçe) belirtilmiş ; sonraki altı madde, derneğin merkezi, aidatlar, üyelik vs. gibi derneğin işleyişine ilişkin konulara ayrılmıştır. Ayrıca ilk yönetim kurulunun kimi olanaksızlıklar yüzünden 17 kişiden oluştuğunu ve bu rakamın en fazla 25'e çıkabileceğini belirten bir de geçici madde var. Bizi ilgilendiren 1. amaç maddesi olduğundan, diğerlerine burada yer vermeye gerek görmedik.*

Almanya Sosyal-Demokrat İşçi Partisi 1869 Programı (Marksist)

I

Sosyal-Demokrat İşçi Partisi, özgür halk devletinin kuruluşunu gerçekleştirmeye çalışır.

II

Sosyal-Demokrat İşçi Partisi'nin bütün üyeleri, şu aşağıdaki ilkeleri tüm güçleriyle savunmayı üstlenirler :

- 1) Var olan siyasî ve toplumsal koşullar alabildiğine adaletsizdirler ; öyleyse alabildiğine büyük bir güçle, yılmazlıkla onlara karşı mücadele etmek gerekir.
- 2) Emekçi sınıfların kurtuluşu için mücadele, ayrıcalıklar ve kişiye özgü çıkarlar için bir mücadele değil, ama hak ve görevlerde eşitlikle, bütün sınıf hakimiyetini ortadan kaldırmak için bir mücadeledir.
- 3) Kapitalizm karşısındaki iktisadî bağımlılık, emekçiler için, tüm biçimleri altında köleliğin temelini oluşturur ve Sosyal-Demokrasi, güncel üretim biçiminin (ücretliliğin) ortadan kaldırılmasıyla ve çalışmanın kooperatif bir temelde örgütlenmesiyle, her emekçiye çalışmasının ürününün tamamını vermeye çalışır.
- 4) Siyasî özgürlük, emekçi sınıfların iktisadî kurtuluşunun en vazgeçilmez koşuludur. Yani toplumsal sorun, siyasî sorundan ayrılmaz ; birincinin çözümü ikincinin çözümüne bağlıdır ve bu yalnızca demokratik bir devlet içinde mümkündür.
- 5) İşçi sınıfının siyasî ve iktisadî kurtuluşunun ancak bu sınıf dayanışma içinde ve birlikte bir mücadeleye girişirse mümkün olabileceğini kabul eden Sosyal-Demokrat İşçi Partisi, tekdüzenli bir örgüttür ; ama topluluğun çıkarları için, herkese gücünü değerlendirme özgürlüğünü verir.
- 6) Emekğin kurtuluşunun ne yerel ne de ulusal bir sorun olmadığını, tüm uygar ülkeleri kapsayan toplumsal bir sorun olduğunu kabul ederek Sosyal-Demokrat Parti, dernekler yasasının izin verdiği ölçüde, Uluslararası Emekçiler Birliği'nin [I. Enternasyonal] bir şubesini oluşturacağını ve onunla aynı amacı izleyeceğini ilân eder.

III

Sosyal-Demokrat İşçi Partisi'nin canlı bir biçimde ajitasyolarını yapmak zorunda olduğu en acil talepler arasından şu aşağıdakileri belirtmek gerekir :

- 1) Palâmento, Landtaglar, bölge ve belediye meclisleriyle tüm diğer temsil kurumlarının seçimleri için, yirmi yaşındaki bütün insanlara verilmiş eşit, doğrudan ve gizli genel oy hakkı. Seçilmiş temsilcilere yeterince bir maaş bağlanması.
- 2) Doğrudan yasama (yani yasaları önerme ve reddetme hakkının halka verilmesi).
- 3) Tüm sınıfsal , mülkiyetten kaynaklanan, dinsel veya doğuştan gelen ayrıcalıkların ortadan kaldırılması.
- 4) Düzenli ordunun yerine bir halk milisinin koyulması.
- 5) Devletle kilisenin aynı zamanda okulla kilisenin birbirlerinden ayrılmaları.
- 6) Halk okullarında zorunlu temel öğretim ve bütün kamu eğitim kuruluşlarında parasız öğretim.
- 7) Mahkemelerin bağımsızlığı; sanayinin her dalı için özel iş mahkemelerinin ve sivil yargıcılardan oluşan kurulların yaratılması; kamuya açık yargılama usulü ; ücretsiz adalet.
- 8) Basın, toplanma ve dernek kurma hakkı üzerindeki tüm yasaların yürürlükten kaldırılması ; normal bir iş gününün kabul edilmesi; kadın çalışmasının sınırlandırılması ve çocukların çalışmasının yasaklanması.
- 9) Dolaylı vergilerin kaldırılması ; gelir ve miras üzerinden tek ve müterakki bir vergi alınması.
- 10) Kooperatif hareketinin devlet tarafından desteklenmesi ; serbest üretim birliklerine, bazı demokratik garantiler altında, devlet tarafından özel krediler tahsis edilmesi.

Eisenach, Ağustos 1869

Almanya Sosyalist İşçi Partisi

1875 Gotha Programı

I

Emek tüm zenginliğin ve tüm kültürün kaynağıdır, üretken [*yararlı*] emek ancak toplum içinde ve toplum tarafından mümkün olduğundan, ürünü tamamıyla topluma, yani eşit haklarla toplumun bütün üyelerine aittir.

Bugünkü toplumda emek [*çalışma*] araçları kapitalist sınıfın tekelindedir. İşçi sınıfı için bu durumdan doğan bağımlılık hâli, tüm biçimleri altında sefaletin ve köleliğin nedenidir.

Emeğin kurtuluşu, emek araçlarının toplumun ortak malı durumuna yükseltilmesini ve ürünün adil bir paylaşımıyla birlikte ortaklaşa [*kollektif*] emeğin topluluk tarafından düzenlenmesini gerektirir.

Emeğin kurtuluşu, karşısında tüm diğer sınıfların yalnızca gerici bir yığın oluşturduğu işçi sınıfının kendi eseri olmalıdır.

II

Bu ilkelerden hareketle Almanya Sosyalist İşçi Partisi, tüm yasal araçlarla özgür devleti ve sosyalist toplumu kurmaya ; ücretlerin tunç yasasıyla birlikte ücretlilik sistemini olduğu gibi, bütün biçimleri altında sömürüyü de ortadan kaldırmaya ; tüm toplumsal ve siyasî eşitsizlikleri tasfiye etmeye çalışır.

Tüm uygar ülkelerin işçilerinde ortak olan çabaların zorunlu sonucunun halkların uluslararası kardeşliği olacağına bilincinde olarak işçi sınıfı, kurtuluşu için her şeyden önce bugünkü ulusal devletin çerçevesinde çalışır.

Toplumsal sorunların çözüm yollarını hazırlamak amacıyla Almanya Sosyalist İşçi Partisi, emekçi halkın denetimi altında ve devletin yardımıyla üretim şirketleri [*üretim kooperatifleri*] kurulmasını talep eder. Bu üretim şirketleri, sanayide ve tarımda, tüm emeğin sosyalist örgütlenmesini sonucunu verecek bir genişlikte yaratılmış olmalıdırlar.

Almanya Sosyalist İşçi Partisi devletin düşünsel ve ahlâkî temeli olarak şunları talep eder :

- 1) Devlet tarafından sağlanan eşit ve genel halk eğitimi. Herkes için temel öğretim zorunluluğu. Parasız öğretim.
- 2) Tüm yerel ve genel seçimlerde en az yirmi yaşındaki bütün yurttaşlar için eşit, doğrudan, gizli ve mecburî genel oy hakkı. Seçim günü bir Pazar veya bir resmî tatil günü olacaktır.
- 3) Halk tarafından doğrudan yasama. Savaş ve barışın halk tarafından oylanması.
- 4) Herkes için askerî hizmet zorunluluğu. Sürekli ordunun yerine halk milisinin koyulması.
- 5) Özellikle basın üzerindeki, toplantı ve dernek kurma hakları üzerindeki yasaların, genel olarak da ifade özgürlüğünü, düşünce ve araştırma özgürlüğünü kısıtlayan yasaların, özel yasaların ortadan kaldırılması.

Bugünkü toplumsal rejim altında Almanya Sosyalist İşçi Partisi şunları talep eder:

- 1) Daha önce zikredilmiş talepler yönünde mümkün en geniş siyasî hakve özgürlükler.
- 2) Devlet ve yerel idareler için olan bütün dolaylı vergiler, özellikle de halkı bunaltan dolaylı vergiler yerine, tek bir müterakki gelir vergisi.
- 3) Sınırsız dernek ve birlikler kurma hakkı.
- 4) Toplumun ihtiyaçlarına uygun normal bir iş günü. Pazar günleri çalışma yasağı.
- 5) Sağlığa ve ahlâka zararlı kadın emeği ile çocukların çalışmasının yasaklanması.
- 6) Emekçilerin yaşam ve sağlığını korumak için bir yasa. İşçi konutlarında sağlık denetimi. İşçilerin seçeceği memurlar tarafından fabrikalarda, imalâthanelerde, atölyelerde aynı

şekilde evlerde de çalışmanın [*emeğin*] gözetimi. Aykırı davranışları cezalandıracak bir yasa.

- 7) Hapishanelerdeki çalışmayı düzenleyen bir mevzuat.
- 8) Tüm işçi sigortalarının ve yardımlaşma sandıklarının tam özerk bir yönetimi.

Gotha, 22-27 Mayıs 1875

Almanya Sosyal-Demokrat İşçi Partisi

1891 Erfurt Programı

Burjuva toplumun iktisadî evrimi, emekçilerin kendi üretim araçları sıfatıyla sahip oldukları ve temelini özel mülkiyetin oluşturduğu küçük işletmelerini, doğal yasalar nedeniyle, yıkıma götürüyor. Bu evrim, emekçiyi kendi üretim araçlarından ayırır ve onun hiçbir şeye sahip olmayan bir proletere dönüştürür ; üretim araçları da nispeten az sayıdaki kapitalistlerle büyük toprak sahiplerinin tekeli haline gelir.

Bölünmüş küçük işletmelerin devasa işletmeler tarafından ortadan kaldırılması, aletin makineye dönüştürülmesi ve nihayet insan emeğinin [*çalışmanın*] olağanüstü artışı sıkı sıkıya üretim araçlarının tekelleştirilmesine bağlıdır. Proletarya ve boğulmuş ara tabakalar (küçük-burjuvalar, köylüler) için bu, yaşam güvensizliklerinin, sefaletin, köleliğin, aşağılanmanın, sömürünün giderek artan büyümesi anlamına gelir.

Proleterlerin sayısı durmadan artar, yedek işçiler ordusu durmadan daha kalabalıklaşır, sömürenlerle sömürülenler arasındaki karşıtlık durmadan daha da derinleşir, burjuva ve proleter sınıflar arasındaki sınıf mücadelesi durmadan daha bir şiddetlenir... çağdaş toplumu iki düşman kampa bölen ve tüm sanayileşmiş ülkelerin ayırt edici niteliği olan bir mücadele.

Kaynağını kapitalist üretim tarzının özünde bulan, her geçen gün daha da yaygınlaşan, yıkıcılaşan ve toplumun normal halini genelleşmiş bir güvensizliğe dönüştüren ve de güncel toplumun üretici güçlerinin bu toplum için çok fazla büyümüş olmasının, üretim araçlarının özel mülkiyetinin bu üretim araçlarının tam gelişmesiyle ve akıllıca bir kullanımıyla uzlaştırılmaz hale gelmiş olduğunun kanıtlarını gösteren bunalımlarla birlikte ... mülk sahibi olanlarla mülksüzler arasındaki uçurum daha da derinleşti.

Vaktiyle üreticiye ürününün mülkiyetini garanti etmeye yaramış olan üretim araçlarının özel mülkiyeti, bugün köylüleri, zanaatkâr esnafı, küçük tacirleri mülksüzleştirmeye, onları işsiz bırakmaya ve kapitalistlerle büyük toprak sahiplerinin emekçilerin ürünlerine sahip olabilmelerine yarıyor. Üretim araçlarının (toprak, madenler, ham maddeler, aletler, makineler, ulaşım araçları) kapitalist özel mülkiyetinin toplumsal mülkiyete, metâ üretiminin sosyalist üretime, [*yani*] büyük işletmelerle toplumsal emeğin durmadan artan verimliliğini yaratabilecek olan toplum tarafından ve toplum için gerçekleştirilmiş bir üretime dönüştürülmeleriyle ancak, bugüne kadar sömürülmüş olan sınıflar için sefalet ve baskının kaynağı olan her şey, en büyük bir refahın, uyumlu ve evrensel bir mükemmelleşmenin kaynağı haline gelirler.

Bu toplumsal dönüşüm, yalnızca proletaryanın değil, ama mevcut durumdan acı çeken insanlığın tümünün kurtuluşu anlamına gelir. Ama bu ancak işçi sınıfının eseri olabilir, çünkü bütün diğer sınıflar, onları bölen çıkar kavgalarına rağmen, üretim araçlarının özel mülkiyeti alanında yerleşmişler ve var olan toplumun temellerini korumak gibi bir amaçları var.

İşçi sınıfının sömürüye karşı mücadelesi zorunlu olarak siyasî bir mücadeledir. Siyasî haklar olmaksızın işçi sınıfı iktisadî mücadelesini yürütemez ve iktisadî örgütlenmesini geliştiremez. Siyasî iktidara sahip olmaksızın, işçi sınıfı üretim araçlarının toplumsal ortaklaşa mülkiyete geçişini gerçekleştiremez.

İşçi sınıfının bu mücadelesini bilinçli ve birleştirici kılmak ve ona bu amacın gerekliliğini göstermek... işte Sosyal-Demokrat Parti'nin görevi budur.

İşçi sınıfının çıkarları, kapitalist üretim tarzının var olduğu tüm ülkelerde aynıdır. Uluslararası ticaret yayıldıkça ve dünya pazarı için üretim geliştikçe, bir ülkenin işçilerinin durumu, hep daha fazla diğer ülkelerdeki işçilerin durumuna bağlı hale gelir. Öyleyse işçi sınıfının kurtuluşu, aynı zamanda tüm uygar ülkelerin işçilerini ilgilendiren bir çalışmadır. Bu olgunun bilincinde olarak Almanya Sosyal-Demokrat Partisi, sınıflarının bilincine sahip tüm diğer ülkelerin işçileriyle tam birlik içinde olduğunu ilân eder.

Almanya Sosyal-Demokrat Partisi yeni sınıf ayrıcalıkları için mücadele etmez, ama sınıf hakimiyetini ve sınıfların kendilerini ortadan kaldırmak ve ne cins ne de ırk ayrımı yapmaksızın herkese eşit haklar, eşit görevler [*verilmesi*] için mücadele eder. Bu fikirlerden hareketle bugünkü toplumda yalnızca ücretli emekçilerin sömürüsüne ve maruz kaldıkları baskılara karşı değil, ama ister bir sınıfa, ister bir partiye, ister bir cinse veya isterse de bir ırka yöneltmiş olsun her tür baskı ve sömürüye karşı savaşıır.

Bu ilkelerden hareket ederek Almanya Sosyal-Demokrat İşçi Partisi öncelikle şunları talep eder:

- 1) Her oylamada, her seçimde cins ve ırk ayrımı yapılmaksızın yirmi yaşını aşmış bütün İmparatorluk tebaası için eşit ve doğrudan genel oy hakkıyla, gizli oy kullanma hakkı. Nisbî temsil sistemi ve – bu yerleşinceye kadar – her sayımdan sonra yasal seçim bölgelerinin yeniden gözden geçirilmesi. Yasama meclisleri seçimlerinin iki yılda bir yapılması. Seçim ve oy verme günlerinin resmî bir tatil gününe gelecek şekilde saptanması. Seçilmiş temsilcilere maaş bağlanması. Kamu haklarından mahrum edilmiş kişiler haricinde, bütün siyasi hak sınırlamalarının ortadan kaldırılması.
- 2) Yasa önerme ve veto hakkı aracılığıyla halk tarafından yasama. İmparatorluk'ta, devlette, eyaletlerde ve yerel yönetimlerde halkın idarî özerkliği. Memurların halk tarafından seçilmesi, ve bu kişilerin cezaî sorumluluğu.
- 3) Herkes için askerî hizmet eğitimi. Sürekli ordu yerine milisler. Savaşa ve barışa karar vermek sadece halk temsilcilerine bırakılmalı. Uluslararası bütün anlaşmazlıkların yargı yoluyla çözülmesi.
- 4) Düşüncenin ifade edilmesi özgürlüğüyle dernek ve toplantı haklarını sınırlayan veya ortadan kaldıran tüm yasaların yürürlükten kaldırılması.
- 5) Kamu ve özel hukuk açısından kadını erkeğin karşısında daha alt bir seviyede tutan tüm yasaların yürürlükten kaldırılması.
- 6) Dinin kişisel bir iş olduğunun ilân edilmesi. Kamu hazinesinden kiliselere ve dinlere yönelik yapılan tüm harcamaların ortadan kaldırılması. Çeşitli kiliselerin ve dinsel toplulukların, işlerini tam bağımsızlık içinde düzenleyen özel dernekler olarak kabul edilmeleri gerekir.
- 7) Eğitimin lâik olması. Halk okullarına [*özel ve dinsel olmayan kamu okulları*] devam etme mecburiyeti. Halk okullarında olduğu gibi yüksek öğrenim kurumlarında da bütün öğrenciler için olduğu gibi, yetenekleri gereği daha yüksek bir öğrenim görmeye uygun bulunmuş öğrenciler için de öğretimin, okul malzemelerinin ve beslenmenin parasız olması.
- 8) Adaletin ve adlî yardımın ücretsiz olması. Adaletin halk tarafından seçilmiş yargıçlarca sağlanması. Ceza davalarında üst mahkemelere başvurma hakkı. Daha önce suçlanmış, tutuklanmış ve mahkûm edilmiş kişilere suçsuzluğunun tanınması halinde bir tazminat ödenmesi. Ölüm cezasının kaldırılması.
- 9) Doğumlar ve ilâçlar da dahil olmak üzere sağlık hizmetlerinin ücretsiz olması. Cenazelerin ücretsiz defnedilmesi.
- 10) Tüm kamu harcamalarını karşılamak için, vergilerle karşılanmış olmaları gerektiği ölçüde, gelir ve servetler üzerinden alınacak müterakki vergilerin koyulması. Gelir bildirimi mecburiyeti. Mirasın miktarına ve akrabalık derecesine göre müterakki bir veraset vergisi. Tüm dolaylı vergilerin, gümrük vergilerinin ve toplumun çıkarlarını ayrıcalıklı bir azınlığın çıkarlarına feda eden diğer iktisadî önlemlerin yürürlükten kaldırılması.

Almanya Sosyal-Demokrat İşçi Partisi, işçi sınıfının korunması için de öncelikle şunları talep eder:

- 1) Şu aşağıdaki temeller üzerinde, ulusal ve uluslararası düzeyde emeği koruyan etkin bir mevzuat.
  - a) Günlük azamî sekiz saatlik normal bir iş gününün saptanması.
  - b) On dört yaşın altındaki çocuklar için sınaî çalışmanın yasaklanması.
  - c) Doğaları gereği ya da teknik veya kamu huzuru nedeniyle gece çalışmasını gerektiren sanayi dalları dışında, gece çalışmasının yasaklanması.
  - d) Dinlenme amacıyla her işçi için haftada bir kez en az otuz altı saat kesintisiz ara verilmesi.
  - e) Takas sisteminin [*truck-sistem*], ücretlerin mal olarak ödenmesinin [*aynî ücret*] yasaklanması.
- 2) Tüm sınaî işletmelerin izlenmesi; şehirlerde ve kırsal alanda çalışma koşulları üzerine incelemeler yapılması ve İmparatorluk Çalışma Dairesi tarafından çalışma koşullarını düzenleyen bir mevzuat hazırlanması; bölge çalışma müdürlükleriyle meslek odalarının kurulması ; sanayideki sağlık koşullarının titizlikle gözlenmesi.
- 3) Tarım işçileri, hizmetçiler ve sanayi emekçileri için aynı koşullar; hizmetçilerle ilgili mevzuatın ortadan kaldırılması.
- 4) Birlikler, dernekler oluşturma hakkının güvenceye alınması.
- 5) [*Mali yükü*] tamamen İmparatorluğa ait olan ve yönetiminde işçilerin çoğunluğu oluşturdukları bir işçi sigortası.

Erfurt 1891

Not: Alman Sosyal-Demokrasisi'nin bu programı 1933'e kadar yürürlükte kalacaktır.